

הארכת מעצר איננה אירוויזיון – על התוכנית לקיום הדיונים בוועידת וידאו / ד"ר בועז סנג'רו

על-פי הדיווח ב"הארץ" מיום 14.12.06 "נשיאת בית משפט השלום בתל אביב, השופטת עדנה בקנשטיין, יוזמת מהלך מזורז לקיום דיוני הארכת מעצר באמצעות ועידת וידאו – במקום הבאת העציר לאולם בית המשפט...הרקע לדחיפות שבה מקודמת כעת היוזמה החדשה הוא בריחתו של האנס הסדרתי בני סלע מבית משפט השלום...נתונה לה תמיכתה הגורפת של המשטרה." הנה מסתבר שבמקום להפיק לקחים מהבריחה המתקשרת כך שלהבא תשכיל המשטרה לשמור על עצורים ואסירים בזמן הנסיעה לבית-המשפט, יש המעדיפים לשנות באופן יסודי את אופיו של הדיון השיפוטי.

ההצעה החדשה היא רעה מאוד. כידוע לכל העוסקים בנושא, כמות המעצרים המבוצעים במדינת ישראל עולה משנה לשנה וכבר הגיעה ללמעלה מ-50,000 מעצרים בשנה. בניגוד לרושם שמנסים ליצור כפעם בפעם, אין תמיכה אמפירית לטענה בדבר גידול בפשיעה. ברוב המקרים כלל לא מוגש לאחר מכן כתב-אישום. ניסיונו של המחוקק להקטין שלילת חירות סיטונית זו בחוק המעצרים משנת 1996 כשל. המחוקק אומנם הגדיר עילות מעצר מצומצמות יחסית, אך השופטים בהחלטותיהם מגמישים אותן עד כדי שינוי מהותן. למעשה, למרות שלא מודים בכך במפורש, המעצר אינו משמש רק למטרותיו החוקיות, כגון הרחקת מסוכנים, אלא משמש בעיקר ככלי להפעלת לחץ על נחקרים להודות בעבירות המיוחסות להם. זאת בניגוד צורם לכתבו ולרוחו של חוק המעצרים, ותוך התעלמות מהמחקרים הרבים המצביעים על כך שקיימת תופעה של הודאות-שווא, המוליכות גם להרשעות של חפים מפשע, וכי חקירה בתנאי מעצר – ובמיוחד בתנאים המחפירים הקיימים בבתי-המעצר בישראל – מגדילה באופן משמעותי סכנה זו. נוכח מציאות עגומה זו, לדיון בבית-המשפט בהארכת המעצר חשיבות רבה בהקטנת הסיכון של מעצרי-שווא ושל הודאות לא רצונית הנגבות במעצר. הנחקר בתנאי מעצר מנותק ממשפחתו וממכריו ושרוי בחוסר אונים. המפגש עם השופטת והמפגש עם הסניגור עשויים לחזק מעט את רוחו. הוידאו נועד לשלול זאת. שופטת הפוגשת את העצור עשויה להגיע למסקנה שחוקריו מפעילים כלפיו אמצעים בלתי-חוקיים. שופטת הפוגשת רק וידאו לא תוכל להתחקות אחר פרטים שכאלה. כשבפני השופטת לא יתייצב אדם אלא תמונת וידאו, האצבע על הקולמוס החורץ מעצר תהיה קלה יותר. יש אפילו משהו משפיל, הפוגע

בכבוד האדם, בתחושה שהשופטת כלל לא טורחת לפגוש את האדם לפני שהיא מחליטה על שלילת חירותו. גם הזכות להיוועץ בסניגור – אשר לפי התוכנית המוצעת יהיה נוכח באולם בית-המשפט אך לא לצידו של העצור שאותו הוא אמור לייצג - תאבד את רוב תוכנה בעידן הוידאו.

חשיבות רבה נודעת גם ל"מגרש" שבו מתנהל הדיון. כשהדיון מתנהל בבית-המשפט, לפחות מבחינה צורנית-חזותית-סמלית בולטת האפשרות שההחלטה תהיה לשלח את האדם לחופשי, ועל המשטרה והפרקליטות מוטל הנטל לשכנע את השופטת בנחיצות המעצר ובחוקיותו. כאשר בעידן הוידאו יוותר העצור ב"מגרש" הביתי של המשטרה – בבית-המעצר – נחוש כולנו בכוח האינרציה החזק שירתק את העצור לבית-המעצר וההחלטה על הארכת המעצר תיראה מתבקשת מאליה.

יש משהו מקומם בעצם ההנחה שיעיל יותר לערוך את הדיון מבלי להביא את העצור אל בית-המשפט. ראשית, מובלעת כאן ההנחה שמרבית הסיכויים הם שבית-המשפט יאשר (כחותמת גומי?) את המעצר שמבקשת המשטרה. שהרי אילו נדחו מחצית מהבקשות, בוודאי שלא הייתה נותרת אפילו היעילות התעבורתית העלובה שבהימנעות מהסעת העצורים לבית-המשפט. שנית, אם אפשר לשלול את חירותו של אדם מבלי שהשופטת תפגוש אותו ותתרשם ממנו באופן בלתי-אמצעי, מחר אולי ימצאו את הרעיון כה טוב עד כי יוותרו גם על הסעת העצור לדיון במשפטו. אולי גם את חזקת החפות ישנו ביום מן הימים: לא עוד חזקה על אדם שהוא חף מפשע עד שיוכח אחרת, אלא עד שיצולם אחרת. אם אין מוכנים לנהוג בבני-אדם ובחירותם כבשירים באירוויזיון, אין להיסחף בהתלהבות ממשיח-השקר-הוידאו.

ד"ר בועז סנג'רו הוא ראש החטיבה למשפט פלילי וקרימינולוגיה במכללה האקדמית למשפטים ברמת-גן.